

ВІДГУК**офіційного опонента на дисертацію Данилюка Ігоря Юрійовича
«Національно-просвітницька діяльність установ культури на
Прикарпатті в 1991–2018 рр. (на прикладі роботи музеїв)», подану до
захисту на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.01 – Історія України**

На початку ХХІ ст. якісні зрушення в соціогуманітаристиці, зумовлені трансформаційними процесами у загальному наукознавстві, спричинили вироблення нових дослідницьких парадигм та інтелектуальних орієнтацій. Внаслідок появи сучасних тенденцій у розвитку історичної думки в полі зору науковців перебувають проблеми соціокультурного змісту. Зокрема такі ознаки наукового процесу, як диференціація та інтеграція знань, спрямовують соціогуманітарні дослідження до освоєння міждисциплінарного простору.

Зростання інтересу дослідників до музейної галузі на сучасному етапі, її теоретичного осмислення, історичної площини, структурної будови та профільної діяльності пов'язано з об'єктивними процесами формування у другій половині ХХ ст. нової культурної парадигми, де спадщина поступово вибудовується в окремий науково-інституціональний сегмент. Свідченням цього є зростання суспільної ролі музеїв, їх налаштованість на громадський інтерес. Сьогодні музей розглядається як вагомий засіб формування суспільної свідомості, утвердження національної гідності та виховання патріотизму в молодого покоління. З іншого боку специфічна здатність музеології творчо застосовувати досягнення суміжних наук, інтегрувати знання, наукові методи та підходи інших галузей наук пояснює її динамічний розвиток.

Представлена тема дисертаційного дослідження Ігоря Данилюка «Національно-просвітницька діяльність установ культури на Прикарпатті в 1991–2018 рр. (на прикладі роботи музеїв)» є актуальною і важливою для розвитку гуманітарних знань та українського музейництва. Розробка наукових проблем окремих регіонів України виступає одним із важливих напрямів національної історичної науки. Дослідження регіональної історії дають необхідний матеріал для подальшого узагальнюючого історичного синтезу.

Тема є запитаною в контексті наукової парадигми «візуальних студій» («visual studies»), актуального напрямку досліджень – візуальної історії, особливістю якої є реконструкція «історії образів» з гаслом «навчитися бачити», зокрема, як музейні предмети стають візуальним джерелом пізнання історичного минулого людства та засобом формування національної свідомості в відвідувачів. Поставлена проблема співзвучна з інтелектуальними завданнями сучасної галузі історичних знань – публічної історії (Public History), яка, до прикладу, через музейні колекції налагоджує комунікації із суспільством та презентує історичні знання широкій аудиторії.

Міждисциплінарний підхід до означеної проблеми, застосований дисертантом, дозволяє дослідити взаємовпливи музейної та туристичної галузей, виділити окремий напрям – музейний туризм та визначити потенційні можливості музеїв в національно-патріотичному вихованні молоді та промоції національної спадщини в українському суспільстві. Окрім того сучасний розвиток музеїв на Прикарпатті не ставав об'єктом окремого комплексного дослідження, не приділялось уваги просвітницькій діяльності музеїв у даному регіоні, специфіці їх діяльності, сучасним перспективам. Тому дисертаційна робота Ігоря Юрійовича Данилюка становить значний науковий і практичний інтерес.

Розв'язання наукової проблеми, сутність якої полягає у комплексному аналізі просвітницької діяльності музеїв краю на сучасному етапі з формування національно свідомої особистості, стало можливим внаслідок чіткого обґрунтування актуальності теми, мети і завдань дослідження, хронологічних меж, формування методологічної бази роботи.

Окремо слід зауважити, що предмет дослідження сформульовано широко. У відповідності до теми він мав би включати процес розвитку просвітницької діяльності музеїв національно-патріотичного змісту та, головне, напрями та форми цієї роботи. Уточненого пояснення потребують хронологічні межі. Це стосується обґрунтування верхньої межі дослідження, яку б слід було деталізувати. Варто було б додати географічні межі дослідження, доповнивши

їх поясненням терміну «Прикарпаття» з адміністративної, географічної та історичної точок зору.

Новизна дисертації І. Ю. Данилюка полягає в тому, що вперше в українській історіографії виконано спеціальне комплексне дослідження, в якому глибоко проаналізовано трансформаційні процеси просвітницької діяльності музеїв впродовж 1991–2018 рр. в контексті загального розвитку музеїв краю, висвітлено типові проблеми сучасних музейних закладів із збереження та популяризації національного надбання, здійснено тематико-типологічний зріз просвітницької роботи музеїв Івано-Франківської області національно-патріотичного змісту за останні десятиліття.

Структура роботи логічна, відповідає поставленим меті та завданням, складається із трьох розділів та дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, зміст яких відображає основні проблеми заявленої теми.

Перший розділ «Стан наукового вивчення, джерела та методологія» включає аналіз історіографічної та джерельної бази дослідження, його методологічну основу. Список використаних джерел та літератури складає 329 позицій. Слушним видається проблемно-тематичний підхід у систематизації опрацьованих автором наукової літератури та джерел. Здобувач залучив достатній масив наукової літератури з історії музейної справи краю, музеєзнавства, краєзнавства та туризмознавства, розкрив зміст основних праць з означеної теми українських та зарубіжних авторів. На підставі проведеного І. Данилюком історіографічного аналізу випливає висновок про відсутність в українському науковому просторі узагальнюючої праці з висвітлення просвітницької діяльності національного змісту музеїв Івано-Франківської області в означений період.

Інформаційна джерельна база, яку опрацював дисертант, стала основою для аналізу трансформаційних змін у просвітницькій діяльності музеїв за роки незалежності України. У дисертації використані матеріали фондів Державного архіву Івано-Франківської області, Державного архіву Львівської області,

поточного архіву управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської обласної державної адміністрації. До наукового обігу введені матеріали фондів та наукових архівів державних, відомчих, громадських та приватних музейних закладів Івано-Франківщини, які, зокрема, розкривають інноваційні підходи до роботи з відвідувачами в сучасних умовах.

Окрім архівних документів автор дослідив нормативно-правові акти державної влади в галузі музейної справи, музейні статuti, положення, путівники, проспекти, каталоги колекцій. Важливим практичним доробком здобувача став комплекс наративних матеріалів про напрями роботи музеїв, просвітницькі заходи та проекти, зібрані І. Данилюком під час особистих зустрічей з музейниками області. Опрацювання такого масиву оригінального формату джерел з усної історії дало можливість автору змістовно відобразити сучасний стан музейних закладів та звернути увагу на національний аспект у формуванні їхніх фондів, представленні культурної спадщини українського народу в експозиціях та промоції національно-культурного надбання через просвітницьку діяльність суспільству. Варто було б автору подати у додатки список запитань, які ставилися респондентам, та долучити друковані тексти спогадів. Такий практичний доробок І. Данилюка є цінним матеріалом для подальших досліджень.

У підрозділі про логіко-аналітичний інструментарій, використаний здобувачем під час підготовки дисертаційного дослідження, висвітлено систему підходів і методів, які дозволили здійснити всебічний аналіз процесу сучасного розвитку музейної справи області, висвітлити ті трансформаційні зміни в роботі музеїв, зокрема і просвітницькій діяльності, характерні для музейної галузі України в останні десятиріччя, визначити об'єктивні та суб'єктивні чинники, які негативно чи позитивно вплинули на багатогранну діяльність музейних закладів.

Не можна не погодитися з автором про неусталеність низки понять в сучасній музеології, однак слід наголосити, що початки наукових досліджень з музейної проблематики відносяться до кінця XIX – поч. XX ст. Зокрема, тоді

вже видатний український музеєзнавець зі Львова І. Свенціцький у своїй праці «Про музеї і музейництво» (1920 р.) зупинився і на понятті «музейництво». Термінологічний апарат, яким послуговується здобувач в роботі, поданий у формі переліку понять зі скороченими поясненнями, що не розкриває в повній мірі сучасний дискурс з теоретичних питань в музеєзнавстві. Варто було б зупинитися на визначенні термінів «національно-просвітницька», «науково-освітня», «суспільно-культурна» діяльність музеїв.

У розділі другому «Особливості просвітницької діяльності» дисертант розглянув широкий сучасний музейний пласт Івано-Франківської області, аналізуючи діяльність державних, відомчих, громадських, зокрема шкільних, приватних музеїв, висвітлюючи їхню науково-освітню, суспільно-культурну діяльність, подаючи кількісні показники музеїв у області впродовж досліджуваного періоду, статистичні дані їх відвідування. Автор слушно пов'язує зростання чи зниження суспільного інтересу до музейних експозицій з об'єктивними чинниками: суспільно-економічною ситуацією в країні в 1990-х рр. та на початку 2000-х рр., що не могло не позначитися на просвітницькій роботі музеїв. Не викликає заперечень думка І. Данилюка про те, що відродження незалежності України дало поштовх трансформаційним процесам у музейництві. Зокрема просвітницька діяльність музеїв активно набувала національного змісту.

У третьому розділі «Основні складові національно-просвітницької роботи» дисертант зупиняється на фондовій роботі музеїв, акцентуючи увагу на основних підходах формування музейних збірок національного змісту, які складають основу візуального показу в процесі просвітницької діяльності. Однак автор, роблячи екскурси в 1970-1980-і рр., не наголошує на тому, що радянський період був позначений складними деформаційними процесами нівелювання національного компоненту в музейній роботі, що призводило часом до ліквідації, або часткового розпорошення та знищення колекцій національного змісту, зокрема етнографічних збірок, предметів традиційної культури українців, і лише завдячуючи самовідданій праці музейників вдалося

зберегти унікальні пам'ятки національної культури. Слід зауважити, що антропологічний аспект в роботі недостатньо розкритий. Автор апелює до розповідей директорів, співробітників музеїв, ініціаторів новітніх проєктів про діяльність закладів, однак не подає їхнє особисте бачення розвитку музейної справи, обмежуючись твердженнями про проблеми фінансування та відсутність державної підтримки.

Як слушно стверджує І. Данилюк, в музеї важливим чинником для просвітницької роботи виступає експозиція, яка через музейний предмет доносить глядачу основну ідею експозиційного задуму і є основою для різних форматів просвітницьких заходів. Дисертант звертає увагу на національну тематику різноманітних форм комунікацій музею з відвідувачами, включаючи і новітні технологічні можливості, висвітлює сучасні форми та методи роботи з аудиторією, наголошує на необхідності вивчення потреб відвідувачів, залучення до співпраці науково-освітніх інституцій, туристичних та громадських організацій.

Варто було б дисертанту важливий та цінний матеріал про меценатство, закордонний досвід, форми комерційної діяльності музеїв оформити і подати в дисертації як рекомендації до подальшого розвитку музейної справи Івано-Франківської області.

Достатньо інформативними є додатки, що змістовно доповнюють матеріал дисертації, засвідчують вагомий практичний доробок автора, складають основу для майбутніх наукових досліджень.

Наукові положення, узагальнення та висновки дисертації І. Ю. Данилюка пройшли апробацію і достатньою мірою знайшли відображення в 7 публікаціях, 5 з яких – у наукових фахових часописах, одна – у закордонному виданні, а також у виступах на різного рівня наукових конференціях.

Автореферат розкриває структуру та зміст дисертації, положення і висновки якої, викладені у стислому вигляді.

Мета дисертаційного дослідження досягнута, сформульовані завдання виконані. Положення і висновки роботи базуються на ґрунтовній дослідницькій базі, є науково виваженими і достатньо аргументованими.

Висловлені зауваження, пропозиції та побажання не ставлять під сумнів наукову вагу дисертації І. Ю. Даниленка та не впливають на загальну позитивну оцінку представленої роботи. Вони можуть бути реалізовані здобувачем у його подальшій перспективній науковій діяльності.

Вважаємо, що дисертаційна робота «Національно-просвітницька діяльність установ культури на Прикарпатті в 1991–2018 рр. (на прикладі роботи музеїв)» є самостійним і завершеним науковим дослідженням, виконаним на належному науково-теоретичному рівні, який відповідає кваліфікаційним вимогам п. 9, 10 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами від 19 серпня 2015 року № 656), а її автор Данилюк Ігор Юрійович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – Історія України.

Офіційний опонент:

провідний науковий співробітник
Інституту історії України НАН України,
доктор історичних наук, доцент

Р. В. Маньковська

